

DA – SEIN / ЕНТРОПИЈА НА ПИСМОТО

(Рецензија за книгата *Книжевната и културната транзиција од Лорета Георгиевска – Јаковлева, Институт за македонска литература, Скопје, 2009*)

Африм Рецепи

„Можам да го перципирам Другиот како атомска конструкција или како биохемиски систем отворен за комуникација. Можам да го перципирам Другиот како вид *homo sapiens*, или како еден убав објект кој го заслужува моето внимание или како брат за кој Христос умре“.

John Polkinghore

Da – sein е формата преку која Хајдегер реферира на човечкото битие / на видот на човечката егзистенција. Потекнува од глаголот *dasein*, која значи „егзистирам“ / „да се наоѓаш некаде другаде“. Хајдегер го подели поимот *Dasein* на два дела Da – sein, преку една цртичка на средина, за да го акцентира значењето на зборот „да се наоѓаш таму (тука)“. (Michael Inwood, Heidegger, *A very short introduction*, Oxford University Press, 1997; 34). *Dasein* впуштен во светот, е можноста на сепството / можноста на различни форми на егзистенцијата. Светот во кој се реализира *Dasein* е комуникативен и дијалогичен. Во функција интерпретативната логика, во смисла ентропија на културниот идентитет „како национален и единечен и како космополитски и глобален идентитет“ (Е. Шелева, *Културолошки есеи*, Скопје, 2000; 124) Значи, денеска развојот на културите зависи од интеракцијата помеѓу глобалниот културен развој и развојот на националните и етничките култури.

Логиката на деконструкцијата на Жак Дерида, вели дека „нема култура, ниту културен идентитет без та разлика со себе“. (Културен идентитет – разлика во себе, Скопје, 2002 стр. 181). Деконструкцијата на Дерида, забележува дека субјектот е фикција (книжевна и филозофска) и дека идентитетот не се создава без алтеритетот, се создава од Другиот. „Другиот е внатре во нас, и го поттикнува субјектот да се прашува, да се информира“. (J. Derrida, *Le carte postale*, Paris, 1980, 430). Аналогија: „Идентитетот не е едински, туку умножен и се гради преку различни дискурси, практики и позиции...Идентитетот се конструира во, а не надвор од репрезентацијата“. (Л. Јаковлева, *Книжевната и културната транзиција*, ИМЛ, Скопје, 2009; 119) Функционален текстот *Македонскиот роман и процесите на транзицијата*, во кој се забележуваат двете тенденции на македонската романсиерска продукција: Просторната релација

Македонија – Европа / Временската релација; - синхрониска (сегашност – сегашност) / дијахрониска (сегашност – иднина).

Во книгата функционални се парадигматичните интерпретации:

- тријаден модел на европскиот мулти / интеркултурализам: центар (парадигматичноста на големата европска култура) / периферија (затворени, мали, регионални и периферни европски култури / сопствена другост (источноевропската култура во транзиција / пред, сега, пост / сеуште во маргиналниот однос со европскиот центар и маргините). Типични интерпретации за првата парадигма се текстовите: Третманот на историското во македонската романсиерска продукција; Автоимагологија
- сликата за себеси преку историските настани во драмата Црнила од Коле Чашуле; Теоризам – интелектуализам – балкански проблеми; Транзиција и фикција – во одбрана на идентитетот / Благородникот од Ермис Лафазановски и др;
- американскиот мулти / интеркултурализам - прагматичниот индивидуализам: расните и родните идентитети. Типични интерпретации за втората парадигма се текстовите: Поетика на егзилот (Ташко Георгиевски и Милош Црњански); Родовите претстави во македонскиот и албанскиот роман (врз примерот на романите Пиреј од П. М. Андреевски и Ервехе од Луан Старова); Ние и другите (Скриена камера од Лидија Димковска).

Писмото е додаток, означителот му припаѓа на субјектот, односно се забележува тенденцијата на авторката за прагматизмот на информативната ентропија: книжевниот текст е функција на културата. Онтологијата на современите уметнички дела, во контекст македонската современа книжевна продукција (на пр. романите: Благородникот на Ермис Лафазановски, Осмото светско чудо на Јордан Плевнеш, Скриената камера на Лидија Димковска и др.), не е естетска, туку општествена, од културата е. Онтологијата не е присуство на формата, туку ентропија на формата. Обртот од автономијата на книжевноста до книжевноста како култура, односно светот биднува култура, културата биднува уметност. Жерар Женет одредува, „Уметничкото дело е артефакт со естетска функција,“ и дека естетската функција го одредува онтосот на одредено уметничко дело. Оттука произлегуваат различните перформанси на читањето, односно „збирот на компетенции,“ како што одредува Генинаска. Неговата позиција е блиска на она на У. Еко, кога последниот зборува за „границите на интерпретациите,“. Се разликува во една точка. За Еко, интерпретацијата е гносеолошки факт, додека Генинаска смета, „дека тој што чита е создаден од дискурсот исто толку колку и создателот на дискурсот“. (J. Geninasca, *La parola litteraria*, Pozzato, 2001) Така естетика се засилува со етиката: на литературното дело му е доверено „манипулацијата“ / создавањето на новата доверба. Имајќи ги во предвид горенаведените констатации, книгата *Книжевноста и културната транзиција* на Лорета Георгиевска – Јаковлева:

- потврдува дека книжевното / уметничкото дело е функција на контекстот - на културата;
- ја означува следната дилема: имајќи го во предвид фактот, дека книжевното / уметничкото дело е функција на универзалните и објективните (транс-историските и трансгеографските) естетски критериуми, дали преку прагмата на културолошките студии, влегуваме во една нова книжевна интерпретативна криза.